

ment' o 'errar no pegant gens' o 'no pegant en el cap'. *Capitulet* és el nom del joc del bistrí o bistrinc, d'un cap a l'altre del País Valencià, i si hi hagués indicis per creure que hi és molt antic (més, si es pogués sospitar que hi vagi haver semblança entre aqueixos jocs o que haguessin tingut un abast semàntic més ample, i comú poc o molt) es plantejaria la qüestió de si tots dos podrien venir del temps dels moros (a base d'un **capitelet* o **capitulet*, p. ex., mossàrab o arabitant) cosa evidentment molt més problemàtica en tots sentits; de tota manera rebutjo l'explicació d'AlcM a base de *terra*, per infundada en els fets i perquè no podria explicar ni la -i- ni el tipus derivatiu.

Cap-verjo mall., **cap-veriol* men., *gat-vaire*, mall., en el sentit de persones lleugeres, desconsiderades i esbojarrades, semblen ser mots d'origen comú, provinents del ll. VARIUS 'variable, violat', potser tots tres indígenes de les Illes i anteriors a la catalanització del romànic balear. AMAlcover el 1918 (BDLC x, 28), potser ja per indicació del jove Moll, dona *cap-veriol* o *cap-oriol* «distret, lleuger» (el segon evident alteració per confusió amb la frase *tenir oriols al cap*), com a propi de Ciutadella (mots després oblidats en AlcM). *Cap-verjo* m. i f. «casquivano, desalmado» és molt conegut com a mallorquí, n'hi ha exs. a cada pas en els escrits d'AMAlcover i de pertot, i Tomàs Aguiló en lloc d'això deia *cap-verge*, «persona que obra segons els seus instints i no segons la raó» (DAg., AlcM). *Gatvaire* és també mallorquí per a «home informal, que no mereix estimació, que no el poden pendre seriosament» (AlcM) i podem creure que sigui alteració d'un **capvaire* per confusió amb el nom de peix *gat-vaire*, peix no massa conegut que no tindria gaire solta suposar que hagués servit de base per a un ús figurat amb aplicació a persones i per a idea ben corrent. Podem suposar, doncs, que tot plegat vingui de VARIUM CAPUT 'persona violada, vària, mudable', de primer potser amb aplicació preferent a la dona lleugera de closca, informal, baliga-balaga, massa decantada a parenceries de capells o ornaments bigarrats, i a pintorrear-se la cara amb colors estrafalariers. Recordem els nombrosos usos figurats de l'al. *bunt* (*das wird mir zu bunt, eine bunte Stunde* 'sessió pornogràfica', *buntes Kleid* = cast. *traje pajarero*), del cat. *violat* (una *garsa violada* 'dona de vida dubtosa'), del ll. *bigerrus* i el romànic *bigarrat*, del cast. *overo* (veg. DCEC I, 9; III, 600), etc. En mossàrab balear VARIUS i el seu conegut diminutiu-afectiu pintoresc VARIOLUS, havien de donar resultats com ara *vairo/báirjo, váriol*, que fàcilment podien catalanitzar-se en les formes que encapçalen aquesta nota: en particular, hom creuria que la y d'una forma *váirjo* era el conservadorisme mossàrab conegut en lloc del cat. *j*, com en *Yenair* per *Gener*, i hom identificaria aquest mot amb el descendent català de VIRGINEM: però ¿quina solta tindria anomenar *verge* la persona esbojarrada? Aquestes precisament són les primeres a desempallegar-se de la virginitat. La variant *cap-verge* de Tomàs Aguiló no val com a indicatiu ferm de res favorable a aquesta teoria, però encara menys com a desfavorable, entre moltes

raons perquè el pas de *váirjo* a *váirj* (> *verge*) també podria ser obra d'una variant mossàrab (dialectal o arabitada). *Cap-selbe* també reportat de Ciutadella per AMAlcover, i amb la mateixa definició (ibid.), potser no té relació etimològica amb el seu sinònim: relació amb *cap-seribot* o *capser* 'capsigrany' (AlcM tots dos). ¿O relació amb CAELEBS 'solter, despariat' o amb SEPAR (REW, 7825a) (sobretot si d'ací vénen el gall. *enxebre* 'pur', veg. DECH, i el cat. *Vallcebre-Balcebre*)?

Cap-roig nom de peix [S. xv, AlcM], avui anotat a St. Pol de Mar (1925) a Palamós (1960, semblant a l'escòrpora); 'scorpaena serosa Lin.' men. (Febrer Cardona), «escarcho» mall. (Dicc. Tarongí).

Cabdorn 'capgròs', mot propi del nostre mossàrab i dels parlars d'Oc, que en el derivat *cabdornat* o *cabid-* arriba fins als nostres Pirineus, prové d'un *CAPITURNUS de formació incerta, però de tota manera tret de CAPUT 'cap', probablement un compost CAPITURNA que trobem en baix llatí amb el sentit de 'gerra grossa', format amb URNA 'àmfora, gerra', amb CAPUT, -ITIS, anteposat en el sentit de 'gerra cabdal, principal'.

El mossàrab *qabtorno* es troba en el nostre «Ramon Martí», i *Al-qabtorno* com a sobrenom del cap d'una família il·lustre de Badajoz en el S. xi.²⁷ En oc. ant. *cabdorn* apareix com a sobrenom o injúria aplicat a un déu pagà per Santa Fe d'Agén en l'arcaic poema d'aquesta santa (princ. S. xi, v. 300), i *cadorn* amb variant ms. *chandorn* (doncs < **chabdorn*) figura en Bernat de Ventadorn com a nom de la larva de grana; ²⁸ d'ací prové el derivat aranès *kabidurnát* o *kabidurnák* (format amb el sufix diminutiu de noms d'animal -ATTUS), que contret en *kabdurnát* apareix a la part baixa i central de la vall un poc alterat en *kaburnát*, -ournac, i *kabbernát*,²⁹ i tals formes s'han estès bastant en el domini occità: fins i tot si és insegur que el luixonès *kabyórt* «tétu» (RLR XLVI, 367) sigui alteració de *cabidorn* per etimologia popular (com si diguéssim *cap-fort*), en el Roergue *cap-bernat* (com a Bossost) és el «tétard» a la ciutat de Rodés (i «chabot, poisson à tête grosse» a la resta del país, Vayssier), i el primitiu s'ha mantingut en alguns parlars pirinencs: *caddours* «tétard» a l'Alt Coserans (Rohlf, Le Gc., § 419) i un femení *kabidúrno* a l'Alt Aricja (Fahrholz, W. und Wirtschaft, 37); cf. encara FEW II, 335a, § 1, i pic. *caborne* 'gobi, cabot' (Gammillscheg, ZRPh. XI, 140). Tot això demostra que el sentit del mossàrab *qabtorno* ha de ser el d'un objecte caparrut comparable amb un capgròs i no pas un mer triangle geomètric.³⁰ No negaré i menys asseguraré que tingui relació amb això el nom de *La Caturla*, mas i partida en terreny aturonat a Bixquert (Xàtiva).

Tant la forma mossàrab com les occitanes exigeixen evidentment una base *CAPITURNUS, aparentment un derivat de CAPUT, -ITIS, amb el sentit de 'el de gros cap'. Derivat o compost? Hi ha indubtablement un sufix -URNUS, però aquest sufix és rar en llatí (*diurnus, nocturnus, diuturnus, volturnus*, cf. Ant. Thomas, Rom. XXIX, 178-9, i FEW, s. v. *caput*, n. 1, amb al-